

Про час заснування Києва.

По цілій Європі в різних місцях існують тисячі назв сіл, річок, гір, які не можуть бути пояснені на основі мови місцевого населення. Вони можуть бути єдиним свідченням перебування на певних територія народів, про яких не лишилося інших історичних відомостей. Звичайно, не всі такі назви походять з доісторичних часів. На постійних шляхах міграцій

якась частина топонімів може датуватися відносно недавнім історичним часом.

Хоча де-не-де можуть траплятися назви випадково співзвучна зі словами мови, ні носії якої, ні їхні предки в цих місцях ніколи не бували. Отже, тлумачення незрозумілої європейської топонімії вимагає додаткової інформації, отриманої іншим шляхом. Таку інформацію надає дослідження етногенетичних процесів [графоаналітичним методом](#). Цей метод допомагає визначати [етноформуючі ареали](#), тобто місця первісних поселень різних народів у доісторичні часи і разом з тим дозволяє визначати етнічну належність археологічних культур. В свою чергу, археологія допомагає визначати шляхи міграцій народів з їх історичної прабатьківщини. Приймаючи інформацію отриману таким чином як гіпотезу, можна розшифровувати темну топонімію не навмання взятими мовами, а тільки тими, які можуть бути пов'язані з певними археологічними культурами. Таких чином топонімія може підтверджувати зроблену гіпотезу або піддавати її сумніву. Додаткову певність у розшифровках надають географічні, історичні чи інші особливості місцевості, які відбиваються у топонімії. Крім того, особливу надійність мають розшифровки, які стосуються скупчень топонімів певної мовної належності, хоча серед них можуть бути і випадкові збіги, які значно більш можливі для ізольованих топонімів.

Для прикладу подаємо хід можливих міркувань. Присутність давніх булгар і предків сучасних німців, яких ми називаємо тевтонами, на території Західної України підтверджують чувасько-німецькі лексичні відповідності. Час перебування тевтонів на Волині може бути визначений за допомогою археологічних знахідок тшинецької культури германського походження, яка існувала в цих місцях в середині другого тисячоліття до РХ. Неподалік Золочева у Львівській області є село Гавареччина, відоме своєю чорнодимленою керамікою, яку виробляють за давньою оригінальною технологією випалу глини. Назва села прямо-таки вказує на цей вид ремесла, поширений в ньому, – чув. *кавар* “розпечене вугілля” і *ёссыни* “працівник” у поєднанні до *каварёссыни* означали б “працівник з розпеченим вугіллям”, тобто “гончар”. Поширене в селі прізвище Бакусевиц теж може мати булгарське походження, бо є старовинне чуваське чоловіче імя Паккус. Звідси впливає, що село Гавареччина було засноване булгарами і це могло статися хоча вже і після відходу тевтонів на захід, але раніше, ніж у ці місця прийшли слов'яни, тобто не пізніше кінця першого тис. до РХ. Отож, можна не дивуватися, якщо будуть знайдені докази заснування інших населених пунктів України у більш давні часи.

Цей приклад та інші подібні дають підстави припускати можливість існування на території Східної Європи населених пунктів впродовж кількох тисячоліть. Зокрема це стосується столиці України. Однак навіть святкування 1500-ліття Києва, проведене у 1982 році, було сприйняте скептично деякими науковцями як безпідставне перебільшення віку міста. Але з огляду на давність інших населених пунктів України (хоча б тої ж Гавараччини) час заснування Києва треба відносити щонайменше до початку 2-го тис. до н.е. Міркування для такого твердження такі. У вірменському літопису Зеноба Глака ніби з 10-го чи 11-го ст. міститься легенда про заснування міста Куара, подібної до легенди про заснування Києва, відомої нам з “Повісті минулих літ”. Цей факт, відкритий М. Марром (*Март Н.Я.* 1935, 44-66 та ін), викликає велике зацікавлення вчених. Виходить, що найдавніша згадка про заснування Києва знаходиться у вірменському джерелі. Але чому саме у вірмен існує ця легенда, як вона до них потрапила? Адже Вірменія розташована далеко від України, і який би вірмени мали мати інтерес до нашої історії? Деякі історики на загадкове питання відповідають так, ніби цю легенду у Вірменію занесли полонені арабським полководцем Мерваном слов’яни після його перемоги над хазарами у 737 р.

Пояснення сумнівне, бо Мерван, хоч і переселив 20 тис. сімей полонених, воював далеко від місць слов’янських поселень, і застосоване арабськими істориками означення переселенців як народу *ас-сакаліба* могло стосуватися як слов’ян, так і тюрків або фінно-угрів (*Калинина Т.М.* 2005, 106-108). З другого боку, сама по собі легенда не могла зацікавити вірменського хроніста більше, ніж переселення великої маси чужинців, які цю легенду принесли. Він же нічого про це переселення не пише, та і саме переселення відбулося не у Вірменію, а у Кахетію, звідки ці люди втекли і на шляху втечі були перебиті. Крім того, є свідчення і логічні висновки на користь того, що Зеноб Глак, сирієць за походженням, жив у 4-му ст., будучи першим настоятелем монастиря Сурб Карапет, заснованого Григорієм Просвітителем, засновником Вірменської апостольської церкви. Він написав історію поширення християнства у вірменській провінції Тарон арабською мовою, очевидно тому, що ще не був винайдений вірменський алфавіт, який входить у вжиток тільки в 5-му столітті. З цього випливає, що він, дійсно, жив до цього часу, тобто задовго до Мервана і писав про поширення християнства у Вірменії по свіжих слідах, у той час як в 10-му чи в 11-му столітті таку роботу було б зробити значно складніше. Та і взагалі важко повірити в те, що історія християнства писалася арабською мовою після того, як панівною релігією в Передній Азії став іслам. Очевидно віднесення літопису Глака до 10-го чи 11-го ст. зроблене тільки тому, що в ньому є легенда про заснування Києва, яка ніби запозичена к давньоруського літопису тих часів

Отож, ніщо серйозно не перешкоджає нам прийняти інше припущення. Ми знаємо, що правірменська мова як основа вірменського етносу почала формуватися в ареалі, утвореному Дніпром, Десною і Сулою у третьому тисячолітті до н.е. Це як раз навпроти Києва, на Лівобережжі. І легенда про побудову міста Куара могла виникнути у вірмен ще в ті давні часи. Перевіз через Дніпро, про який з нехиттю згадується у літописі, але який бути міг, дозволяв контактувати між собою мешканцям обох берегів, тому і давні вірмени знали про легенду своїх сусідів. Деякі суперечать такому припущенню дані вірменського літопису про те, що місто Куара було побудоване в країні Полуні, тобто “полян”, а вони поселилися на території біля Києва значно пізніше того часу, коли в тих місцях мешкали предки вірмен. Однак назва країни Полунь не обов’язково має мати слов’янське походження, вона може бути лише слов’янізованою, бо ніяких “полів” біля Києва не було в ті часи. Пов’язування полян з полем – це, за словами Марра, “явно народна етимологія”, бо навіть літописець пише, що там був “бір велик”. З другого, боку

етноніми *поляни* і *поляки* безперечно мають спільну праформу, навіть польська держава первісно називалася Полянське князівство. Однак місцезнаходження прабатьківщини поляків у багnistій місцевості північніше Верхньої Прип'яті ніяк не дає підстав для називання їх жителями полів. В основі самоназви полян могло бути слово подібне до грецького *φυλον* "рід, плем'я", бо прикладів самоназв типу "люди", "народ", "плем'я" в етнології є багато. З часом, первинна назва країни Полун було переосмислено слов'янами як "польова місцевість", а її жителів стали називати полянами. Але чому саме грецьке слово береться до уваги? Тому, що прабатьківщина українців була в тому самому ареалі, що і греків. Звідси останні в кінці III тис. до н.е. почали свою тривалу міграцію, яка тривала кілька століть.

Шляхи руху греків зафіксовані заснованими ними поселеннями, оригінальні назви яких збереглися до наших днів і можуть бути розшифровані за допомогою грецької мови. Судячи з них, спочатку греки переправилися на лівий берег Дніпра і дійшли до Десни. Про це свідчать, принаймні, назви двох населених пунктів у Чернігівській області: с. Стаси в Чернігівському районі (від гр. *στάσις* "стоянка") і с. Олбин в Козелецькому районі (від гр. *ὄλβος* "благополуччя, щастя"). Звідси вони, використовуючи водний шлях в літній час, рушили вниз по Десні і далі по Дніпру, зупиняючись для зимівлі в зручних місцях і залишаючись там так довго, наскільки дозволяли умови. Таким чином на Дніпрі були засновані поселення, деякі з яких зберегли оригінальні грецькі назви до теперішнього часу. Одним з таких поселень і був Київ, назва якого може бути розшифрована із залученням гр. *κίω* "приводити в рух". Якщо ж первинна назва міста було Куара, як зазначено у вірменському літописі, то другою частиною назви може бути гр. *ροή* "потік, течія" від *ρέω* "текти, литися".

З часом якась греків, очевидно велика, покидала обжиті місця і знову пускалася в путь, який в кінцевому підсумку привів їх на Пелопоннес. Решта ж теж не сиділи на місці і зі зростанням чисельності населення заселили великий простір по берегах річок Сула, Ворскла Псел і далі до верхів'їв Сіверського Дінця. Доказом присутності греків в цих місцях є розшифровка місцевих топонімів, таких як Полтава, Хорол, Тахтаулове, Коломак та ін. за допомогою грецької мови (детальніше про це в розділі "[Давні греки на Україні](#)").

Давньогрецька топонімія на Україні.

Достовірність розшифровки топонімів підтверджується їх доброю фонетичною відповідністю грецьким словами, а також їх концентрацією на порівняно на невеликому просторі. Додатково ймовірність походження топонімії підвищує розташування гаданих грецьких поселень у вигляді ланцюжка вздовж Десни і Дніпра, що позначають шлях руху мігрантів.

Однак треба зазначити, що тут йдеться тільки про існування назв населених пунктів, але чи були вони містами чи просто селищами, говорити складно, бо спочатку треба визначити, що таке місто. Археологи теж стверджують, що на місці Києва здавна існували людські поселення, але на питання, яку вони мали назву і чи існувала історична спадкоємність між ними і Києвом, археологи дати відповідь не можуть. Таку відповідь нам може дати міждисциплінарна наука, яку ми умовно називаємо альтернативною лінгвістикою.

Література

Калинина Т.М. 2005. Ал-хазар и ас-сакалиба: контакты. Конфликты? ЕС. Иерусалим-Москва.

Март Н.Я. 1935. Книжные легенды об основании Куара в Армении и Киева на Руси: Избранные работы. Том пятый. Москва-Ленинград.